

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

หนทางการพัฒนาประเทศในสังคมยุคนี้ ต้องพบกับกระแสการต่อต้านทางความคิดของคนในสังคมอยู่เนือง ๆ การพัฒนาโครงการหลายโครงการของประเทศต้องหยุดชะงักลง เพราะไม่สามารถทานต่อคลื่นกระแสการคัดค้านของสังคมได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าโครงการพัฒนานั้นเกี่ยวข้องกับกรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หลายกระแสเสียงของการอนุรักษ์ในทั่วทุกมุมโลกต่างมีเจตจำนงร่วมกัน ในการถ่ายทอดและแพร่กระจาย แนวคิด และอุดมการณ์เพื่อการอนุรักษ์ผ่านองค์การต่าง ๆ สู่สังคมมวลชนอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ปัญหาการโต้แย้งทางความคิดระหว่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ได้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น จนดูเหมือนว่าไม่สามารถหาหนทางออกได้

โครงการก่อสร้างเขื่อนพลังน้ำของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เป็นโครงการพื้นฐานเพื่อการพัฒนาประเทศอีกโครงการหนึ่ง ที่ได้รับการคัดค้านจากฝ่ายอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เนื่องด้วยการดำเนินงานเพื่อการก่อสร้างเขื่อนในบางส่วน มีผลกระทบต่อประชาชน สภาพแวดล้อม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ที่ต้องได้รับการเปลี่ยนแปลง โยกย้าย หรือสูญเสียสภาพความเป็นอยู่ตามธรรมชาติเดิมในบางส่วน เพื่อการพัฒนาพลังงานในการผลิตกระแสไฟฟ้า อันเป็นหน้าที่หลักของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ ที่ต้องจัดหาแหล่งผลิตพลังงานไฟฟ้า เพื่อสนองความต้องการของประชาชนให้เพียงพอและในราคาที่เหมาะสม

หลักการดำเนินงานดังกล่าว มิได้ถูกเผยแพร่จากสื่อมวลชนให้เป็นที่เข้าใจและยอมรับในแนวทางที่ถูกต้องต่อสาธารณชน เพื่อลดแรงต้านต่อโครงการพัฒนาแหล่งน้ำของ กฟผ. แต่อย่างใด ในทางตรงข้ามสาธารณชนกลับมีความคิดว่า โครงการ

การพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อการผลิตไฟฟ้าคงไม่สามารถดำเนินการให้ประสบความสำเร็จ ได้ครบโดที่ยังมีการคัดค้านต่อต้านในทุกท้องถิ่นที่มีโครงการก่อสร้าง เขื่อน

สื่อมวลชนผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการเป็นสื่อกลาง ของเหตุการณ์ใน สังคมไม่ว่าในด้าน การเผยแพร่ข่าวสาร หรือเวทีในการแสดงความคิดเห็นต่อการ สนับสนุนหรือคัดค้าน ประเด็นใดประเด็นหนึ่ง มีพลังที่เป็นกลไกอันสำคัญ ต่อการกำหนด ข้อมูลข่าวสาร เพื่อถ่ายทอดออกสู่สาธารณชน หรือในทางตรงกันข้ามสามารถ สะท้อนสาธารณมตกลับมายังรัฐบาลได้เช่นกัน ฉะนั้น การแสดงถึงเป้าหมาย หรือ ทิศทางในการกำหนดท่าทีของสื่อมวลชน ต่อประเด็นใดประเด็นหนึ่งในสังคม จึง เป็น สิ่งสำคัญที่เกิผลในทางบวกหรือลบได้ทั้งสิ้น

สำหรับกรณีโครงการก่อสร้างเขื่อนพลังน้ำของ กผ. สื่อมวลชนใน ฐานะผู้เฝ้ามองเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ได้ให้ความสนใจและให้ความ สำคัญต่อประเด็นโครงการก่อสร้างเขื่อนพลังน้ำเป็นพิเศษ โดยหยิบยกประเด็นนี้มา คีแผ่เพื่อกำหนดเป็นประเด็นสำคัญให้ประชาชนได้รับรู้ และตระหนักถึงความสำคัญ ของประเด็นนั้นตามไปด้วย ไม่ว่าสถานการณ์ความเคลื่อนไหวต่อกรณีโครงการก่อ สร้างเขื่อนพลังน้ำของ กผ. จะรุดหน้าไปมากน้อยเพียงใด สื่อมวลชนไม่เคย ละเลยที่จะนำเสนอข่าวสารความเคลื่อนไหว และความคิดเห็นต่อกรณีนี้แผ่ขยายไป สู่ประชาชนอย่างกว้างขวาง และต่อเนื่องตลอดมา ตลอดจนนำเสนอทรรศนะความ คิดเห็นกรณีโครงการก่อสร้างเขื่อนพลังน้ำของ กผ. จากบุคคลกลุ่มต่าง ๆ อันก่อให้เกิดทัศนคติในหมู่ประชาชนที่หลากหลายต่อกรณีนี้ ทั้งฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายคัดค้าน อัน เป็นผลให้ทั้งสองฝ่ายได้แสดงบทบาทในการต่อสู้ตามแนวทัศนคติ และวิถีทางของตน อย่างเต็มที่โดยมีสื่อมวลชนเป็นกลไกหนึ่งที่เผยแพร่สิ่งต่าง ๆ ออกสู่สาธารณชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอทรรศนะในรูปแบบของความขัดแย้ง อาทิ ความคิดเห็น ที่สวนทางกันในการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าจากโครงการก่อสร้างเขื่อนพลังน้ำ หรือความ รุนแรงจากข้อเขียนที่กล่าวเสียดสี และประนามการดำเนินงานของ กผ. อันส่ง ผลกระทบต่อการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการผลิตไฟฟ้าของการฝ่ายผลิตฯ ในอนาคตด้วย

จึงเป็นที่สงสัยว่าสื่อมวลชนในฐานะสถาบันธุรกิจ และในขณะเดียวกัน ก็มิมีบทบาทต่อสังคม โดยทำหน้าที่กระจายข่าวสารได้อย่างเสรีในสังคมระบอบ ประชาธิปไตย ได้กำหนดทิศทางหรือวิธีการปฏิบัติเพื่อเป็นเป้าหมายทางธุรกิจ ต่อการ นำเสนอข่าวสารในประเด็นดังกล่าวในลักษณะใด และการกำหนดทิศทางเหล่านั้นมุ่งหวังต่อการสร้างจุดขาย เพื่อเพิ่มรสชาติของสารในการกระตุ้นให้เกิดการซื้อขายใน ตลาดข่าวสารตามสภาวะการณ์แวดล้อม มากน้อยหรือไม่เพียงใด งานวิจัยครั้งนี้ จึง มุ่ง ไปยังการวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการคัดเลือกเนื้อหาใน การเสนอข่าวที่ สร้างจุดขาย ในเชิงการตลาด (SELLING POINT) แนวนโยบาย (POLICY) และรูปแบบการนำเสนอเนื้อหาของสื่อมวลชน โดยวิเคราะห์การนำเสนอเนื้อหา กรอบความคิด และการตอบสนองจากสื่อมวลชน เพื่อจะได้นำกลับมาเป็นข้อมูลให้ เข้าใจถึงลักษณะท่าทีของสื่อมวลชน (POSITIONING OF MASS MEDIA) ในการ เสนอข่าว เพื่อใช้เป็นแนวทางพิจารณาถึงการแสดงท่าทีของสื่อมวลชนต่อไปในอนาคต ดังนั้นจึงสรุปเป็นปัญหา เพื่อนำมาเป็นแนวทางการศึกษาครั้งนี้ได้ ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเข้าใจถึงท่าทีของสื่อมวลชนที่มีต่อการพัฒนาโครงการก่อสร้าง เขื่อน พลังน้ำของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ในกรณีศึกษา 3 กรณี คือเขื่อนน้ำโจน เขื่อนแก่งกรุง และเขื่อนปากมูล

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะกรณี การพัฒนาโครงการก่อสร้าง เขื่อนพลังน้ำ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ 3 โครงการเท่านั้น คือโครงการโรงไฟฟ้า พลังน้ำเขื่อนน้ำโจน จังหวัดกาญจนบุรี โครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อน แก่งกรุง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อน ปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี โดยถือว่ากรณีศึกษาทั้ง 3 กรณี สร้างความ

เคลื่อนไหวในความขัดแย้งสูง และมีระยะเวลาอันยาวจึงมีความเด่นชัด
เพียงพอที่จะศึกษา

2. ระยะเวลาในการศึกษา เนื่องจากทุกครั้งที่มีการนำโครงการก่อสร้าง
เขื่อนพลังน้ำของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ เสนอเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรี
เพื่อการพิจารณาอนุมัติ จะมีความเคลื่อนไหวของการคัดค้าน และการ
แสดงความคิดเห็นเกิดขึ้นอย่างกว้างขวาง ดังนั้นผู้วิจัยจึงจำกัดขอบ
เขตในการศึกษา ตั้งแต่ช่วงระยะเวลา ขอเสนออนุมัติจากคณะรัฐมนตรี
จนถึงคณะรัฐมนตรีอนุมัติ ยกเว้นกรณีเขื่อนน้ำโจน ที่รัฐบาลยังไม่อนุมัติ
ให้ก่อสร้าง เนื่องจากมีกระแสคัดค้านรุนแรง จึงเลือกใช้ช่วงเวลา
ที่มีการเคลื่อนไหวคัดค้านสูง เป็นขอบเขตการศึกษา ซึ่งแต่ละกรณีศึกษา
ดังกล่าวมีช่วงระยะเวลาแตกต่างกันดังนี้

- โครงการฯ เขื่อนน้ำโจน ศึกษาตั้งแต่ เดือนกุมภาพันธ์ 2525 ถึง
เดือนพฤษภาคม 2526
- โครงการฯ เขื่อนแก่งกรุง ศึกษาตั้งแต่ เดือนเมษายน 2531 ถึง
เดือนมีนาคม 2533
- โครงการฯ เขื่อนปากมูล ศึกษาตั้งแต่ เดือนตุลาคม 2531 ถึง
เดือนพฤษภาคม 2533

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. สื่อมวลชนส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นธุรกิจ จึงจำเป็นต้องหวังผลตอบแทนที่คืน
กลับในรูปของกำไร เพื่อรักษาสถานภาพทางธุรกิจให้คงอยู่ และยังคง
ให้ผลตอบแทน กลับไปยังผู้มีส่วนร่วมในธุรกิจสื่อมวลชนนั้น ๆ ด้วย ฉะนั้น
เพื่อการอยู่รอดของกิจการสื่อมวลชน จึงต้องปรับปรุงกิจกรรมสื่อมวลชน
ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด

2. สื่อสิ่งพิมพ์มีอิทธิพลที่ให้ผลกระทบต่อผู้รับสาร ในโครงการก่อสร้างเขื่อนพลังน้ำของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ มากที่สุด

ข้อสันนิษฐาน

1. สื่อมวลชนหนังสือพิมพ์ มีสิทธิและเสรีภาพมากกว่าสื่อมวลชนประเภทอื่น ๆ ในการแสดงความคิดเห็น นำเสนอข่าวสาร ข้อมูล และแนวความคิด โดยไม่ตกอยู่ภายใต้การดำเนินงาน ของรัฐบาล หรือนโยบายของรัฐ ดังนั้นหนังสือพิมพ์จึงมีอิสระที่จะสามารถกำหนดแนวนโยบาย ที่มีอิทธิพลต่อการกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดการสนับสนุน หรือการคัดค้านการพัฒนาโครงการก่อสร้าง เขื่อนพลังน้ำของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ
2. ธรรมชาติของสื่อมวลชน มีลักษณะของการตอบสนองภาวะความต้องการ ข่าวสารเชิงขัดแย้ง ซึ่งในแง่จิตวิทยาแล้วจะดึงดูดความสนใจ ของผู้อ่าน ได้มากกว่า การนำเสนอในลักษณะเป็นกลาง หรือการประนีประนอม ซึ่งลักษณะดังกล่าวจะนำมาซึ่งจุดขายในตลาดข่าวสารได้ดี
3. การนำเสนอทัศนะต่าง ๆ ของสื่อมวลชนหนังสือพิมพ์ต่อประเด็นการสร้าง เขื่อนพลังน้ำ ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ คือการแสดงถึงบทบาทและภาระหน้าที่ของสื่อหนังสือพิมพ์ ต่อเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาของสังคม ด้วยการนำเสนอเนื้อหาในรูปแบบต่าง ๆ กัน อาทิ บทนำ บทวิเคราะห์ หรือ สก๊อบข่าวพิเศษ ทั้งนี้ก็เพื่อให้มีความหลากหลาย อันเป็นจุดขายที่จะดึงดูดความสนใจในการเสนอข่าวสารของสังคมในภาวะนั้น และยังสนองความต้องการของตลาดผู้อ่านในหลาย ๆ รูปแบบ

คำจำกัดความและนิยามศัพท์

1. สื่อมวลชน (MASS MEDIA) หมายถึงสถาบันที่ทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสารไปยังประชาชนจำนวนมากอันได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ ซึ่งในงานวิจัยนี้ ให้หมายถึง สื่อหนังสือพิมพ์อย่างเดียว
2. ท่าทีของสื่อมวลชน (POSITIONING OF MASS MEDIA) หมายถึง การแสดงออกทางความรู้สึก ความคิดเห็น ความเชื่อของสื่อมวลชนที่ได้มาจากแนวโน้มนโยบาย จุดขาย และรูปแบบการนำเสนอที่มีต่อโครงการก่อสร้างเขื่อนพลังน้ำของ กผผ. ในลักษณะที่สนับสนุน หรือคัดค้าน
3. เขื่อนพลังน้ำหมายถึง เขื่อนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ที่สร้างขึ้นตามโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ จึงเป็นการสร้างเพื่อให้บริการประโยชน์หลายอย่างพร้อมๆกัน เรียกว่า เขื่อนอเนกประสงค์ (MULTI PURPOSE) โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อการชลประทานการอุปโภคบริโภคและผลิตไฟฟ้า
4. การแบ่งส่วนของตลาดข่าวสาร (SEGMENTATION) หมายถึง ส่วนของการตลาดที่กำหนดไว้สำหรับกลุ่มผู้บริโภคสารเป้าหมาย
5. จุดขาย (SELLING POINT) หมายถึง การคัดเลือกคุณค่าของข่าวที่เด่นในประเด็นโครงการก่อสร้างเขื่อนพลังน้ำ มากำหนดให้เป็นประเด็นในการเสนอข่าวด้วยรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งคาดว่าจะสามารถตอบสนองความต้องการ หรือสร้างความพอใจให้กับผู้บริโภค ซึ่งในที่นี้ จุดขาย ก็คือการคัดเลือก หรือกำหนดประเด็นที่เป็นเนื้อหาของโครงการก่อสร้างเขื่อนพลังน้ำ ในคุณค่าของข่าว เรื่องผลกระทบกระเทือนต่อประชาชนและความขัดแย้งของคู่กรณี มาเสนอในรูปแบบต่าง ๆ ที่ดึงดูดความสนใจผู้อ่านในตลาดข่าวสาร

6. คุณค่าของข่าว (NEWS VALUES) เช่น เรื่องที่มนุษย์สนใจ ความสดและทันต่อเวลา เรื่องที่มีผลกระทบต่อผู้คน ความมีชื่อเสียงของบุคคลหรือสถานที่ที่เป็นข่าว เรื่องเกี่ยวกับความขัดแย้ง ความมีเงื่อนงำ การพัฒนาและความก้าวหน้า ความแปลกประหลาดผิดธรรมดา เรื่องเกี่ยวกับเพศ
7. ข่าวหนัก (HARDS NEWS) เป็นข่าวที่ให้ความรู้ ความเข้าใจและประสบการณ์แก่ผู้อ่าน จะมีผลตอบสนองพอใจแก่ผู้อ่านในระยะยาว (DALAYED REWARD NEWS) เป็นผลตอบสนองที่คงทนถาวร ข่าวที่มีเนื้อหาในลักษณะดังกล่าวได้แก่ ข่าวการเมือง ข่าวเศรษฐกิจ ข่าวการศึกษา ข่าวการทหารและสงคราม รวมทั้งข่าวที่มีเรื่องราวที่เป็นปัญหาสังคมอีกด้วย
8. ข่าวเบา (SOFT NEWS) ได้แก่ ข่าวประเภทที่มีเนื้อหาสาระที่ก่อให้เกิดความพอใจแก่ผู้อ่านทันทีภายหลังจากการอ่าน (IMMEDIATE REWARD NEWS) ไม่ว่าจะเป็นความรู้สึกโกรธ โศกเศร้า เสียใจ ตื่นเต้น หวาดเสียว ข่าวที่ให้ความสนุกสนาน ข่าวที่มีเนื้อหาในลักษณะดังกล่าว ได้แก่ ข่าวอาชญากรรม ข่าวโรงพัก ข่าวกีฬา ข่าวอุบัติเหตุ และข่าวภัยพิบัติ ข่าวราชสำนัก ข่าวสังคมและบุคคล ข่าวเรื่องราวที่เป็นความสนใจของมนุษย์ เป็นต้น
9. ความเป็นกลางในแง่วิชาชีพหนังสือพิมพ์ หมายถึง การไม่สนับสนุน หรือคัดค้าน แต่เสนอข่าวตามข้อเท็จจริงเท่านั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลจากการวิจัยจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ต่อการปรับปรุงและการวางแผนการใช้สื่อมวลชนในการพัฒนาโครงการก่อสร้าง เชื้อเพลิงน้ำของ กพผ. ต่อไปในอนาคต
2. ผลจากการวิจัยจะเป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานอื่น ๆ ที่จะศึกษาถึงบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อการพัฒนาโครงการอื่น ๆ ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย